

tetima i kada nam je svega nedostajalo, od hleba do reprodukcionog materijala i sredstava za rad, i kada nismo raspolagali ni kreditima ni značajnim deviznim fondovima — naša osnovna parola morala je biti: osloniti se na sopstvene snage. A osloniti se na sopstvene snage istovremeno je značilo omogućiti što samostalniju inicijativu radnih kolektiva u upravljanju svojim preduzećima, sredstvima za proizvodnju, a istovremeno i maksimalnu centralizaciju u distribuciji sredstava kojima smo raspolagali. Tada je naša radnička klasa u punoj meri pokazala svoju svest i snagu. Iako su radnici podnosili vanredne žrtve — a iste žrtve podnosili su i seljaci — oni su pokretali svaku inicijativu koja je bila moguća da bi obezbijedili proizvodnju u svojim radnim organizacijama. Na taj način su postepeno i neformalno takozvana proizvodna savetovanja radnika, koja su bila uvedena već od početka revolucije, kao demokratski oblik učešća radnih masa u upravljanju proizvodnjom, počela dobijati veću ulogu i raznovrsnije oblike izražavanja. Pojavila se ideja da proizvodna savetovanja treba da prerastu u radničke savete, a u nekim preduzećima to je spontano bilo i učinjeno. Te tendencije su bile već toliko izrazite da se Partija morala odlučiti da li će ih podržati ili ne. Tito je svojim stavom dao odgovor i na tu dilemu.

Sećam se da sam negde u prvoj polovini ili sredinom 1949. godine sa grupom članova Politbiroa posetio Tita, koji je tada bio u Splitu. Raspravljali smo o unutrašnjoj situaciji i veoma mnogo pažnje posvetili stanju u radnim kolektivima, a posebno samoupravnim težnjama radnika. Tito, koji je pratio zbivanja u radnim organizacijama, odmah je shvatio značaj takvih težnji radnika i bez kolebanja zauzeo stav da Partija treba ne samo da ih podrži, nego da se bori za izgradnju celovitog sistema samoupravnih odnosa. U tom razgovoru on je ukazivao kako mi komunisti treba da sledimo upravo praksu i težnje samih radnika. Smatrao je da će upravo radničko samoupravljanje biti najsnažnije oružje protiv birokratizacije revolucionarne vlasti i protivrednog upravljanja, a samim tim i najsnažnija brana protiv pojave dogmatiskog konzervativizma i staljinističkog komformizma. Zaključeno je da Partija treba da da punu političku podršku takvim težnjama i talkvoj praksi, odnosno da radničko samoupravljanje treba razviti u sistem.

Ta Titova inicijativa dobila je veoma snažnu podršku u Partiji, kao i u sindikatima, u radnim kolektivima, a i među progresivnim snagama socijalizma uopšte. Međutim, same političke direktive ipak nisu bile dovoljne da ideja samoupravljanja, odnosno radnički saveti dobiju onu ulogu koju bi trebalo da imaju, pre svega zato što je tadašnje zakonodavstvo u praksi dozvoljavalo samo savetodavnu ulogu radničkih saveta. Istina, politička snaga talkvog »saveta« bila je tolika da je ona bitno uticala na odluke rukovodećih privrednih i političkih organa. Ali ipak, ona nije bila svuda talkva da bi mogla lomiti otpore koji su sputavali samoupravnu ulogu radnih ljudi. A talkvi otpori su postojali, i to ne samo u aparatu privrednog upravljanja, koji je već bio u određenoj meri opterećen administrativno-centralističkim i hijerarhijskim shvatanjima, nego i u državnom aparatu, pa i u sindikatima i u samoj Partiji, odnosno u nekim njihovim organizacijama i kod pojedinih ljudi na odgovornim položajima. Zbog toga je najpre odlučeno da vlada i sindikati donesu zajednička uputstva koja će određeni obavezati i dati konkretniju osnovu za stvaranje i organizovanje radničkih saveta u preduzećima, a zatim da se ubrzano radi na donošenju zakona o samoupravljanju koji će uvesti radničko samoupravljanje ne samo kao pravo radnika, nego i kao obavezu društva: to jest kao bitnu karakterističnu sistemu društvenih odnosa. Taj zakon je cjelovito obradio odnose samoupravljanja, doduše, u dimenzijama koje su dopuštali tadašnji objektivni i subjektivni uslovi. U skladu sa time u junu 1950. godine donesen je Osnovni zakon o upravljanju državnim privrednim preduzećima i višim privrednim udruženjima od strane radnih kolektiva. Tada je Tito podneo uvodni referat pod starim i tradicionalnim parolama radničkog pokreta: »Fabrike radnicima!«, »Zemlja seljacima!«. Tim Zakonom i Titovim referatom započela je nova faza naše revolucije koju označava postepeno, često grčevito, ali ipak uspešno, revolucionarno uvođenje i ostvarivanje radničkog i društvenog socijalističkog samoupravljanja.

Nema potrebe da objašnjavam dalekosežni značaj te istorijske odluke, jer ocenu o tome danas nije više teško dati. Ona je odigrala presudnu ulogu ne samo u razvitku našeg socijalističkog društva i posebno u njegovom oslobađanju od opasnosti od raznih deformacija karakterističnih za sistem birokratskog centralizma, nego je izvršila značajan uticaj i na kretanja u savremenoj ideologiji, politici i praksi socijalizma uopšte.

* * *

Razume se, mogao bih govoriti i o mnogim drugim Titovim odlukama i inicijativama, talkođe značajnim za razvoj Komunističke partije, naše revolucije i borbe za socijalizam i samoupravljanje, i u periodu o kome sam govorio i u najnovije vreme. Posebno bih mogao govoriti o mnogim njegovim ocenama i odlukama u vezi sa razvojem međunarodnih odnosa i sukoba. Ali je taj lanac krupnih istorijskih odluka o kojima sam govorio ubedljiv pokazatelj značaja i mesita koje ima Titova ličnost u razvoju naše revolucije, kao i u borbi i naporima za nezavisnost i napredak naroda Jugoslavije.

(»Tito i jugoslovenska socijalistička revolucija«, Narodna knjiga — Beograd, Dnevnik — Novi Sad i Naša knjiga — Skoplje, 1977, str. 60—92)

O ulozi Titove ličnosti

veljko vlahović

... Pojedine ličnosti postaju pokretači razvoja istorije samo kada shvate dubinu i suštinu antagonističkih odnosa, ako ne deluju kao usamljeni borci, ako su u stanju da probude, organizuju i usmjere revolucionarnu energiju miliona ljudi. Uspjeh u revolucionarnoj borbi je osiguran ako ličnosti koje stoje na čelu revolucionarnog pokreta, bez kolebanja, zastupaju i bore se za interese svoje klase, ako odražavaju misli, osjećanja i stvaralačke mogućnosti radničke klase. Tito je mogao da bude pokretač revolucionarne borbe i organizator pobjede u toj borbi baš zbog toga što je shvatio dubinu antagonističkih odnosa u staroj Jugoslaviji, što je uticao na mijenjanje odnosa snaga pokretanjem miliona ljudi da temeljito kidaju sa prošlošću i da se definitivno orijentisu prema budućnosti, prema socijalizmu, što je umio neprekidno da odražava interese radničke klase. On je izvlačio pouke iz najnovije istorije revolucionarnih borbi, kada su pojedine ličnosti i pokreti, ma koliko bile hrabre i iskreno ubijedene u neminovnost pobjede socijalizma, trpjele poraze, jer su se našle izolovane u borbi.

Marx je pisao da »prilike stvaraju ljude, kao što i ljudi stvaraju prilike«. Ni jednu krupnu ličnost nije moguće izolovano posmatrati od konkretne društvene situacije. Programi i ideali koje pojedine ličnosti formulišu mogu se ostvariti samo ako odražavaju potrebe i mogućnosti društva. Realnost zadatka, programa i ideala uvijek se provjeravala u praksi, u činjenicama i uvijek se svodila na činjenice. Titova je ogromna zasluga što su ideali, programi i zadaci koje je pred sebe postavljala naša partija — odražavali potrebe i mogućnosti našeg društva, što su bili realni i što su se neprekidno provjeravali i afirmisali u praksi, pretvarajući se u stvarnost, u činjenice.

Nasušna potreba naših naroda je bila da se iščupaju iz nacionalnog i socijalnog ugnjetavanja, iz materijalne i kulturne bijede i siromaštva, da raskinu sa polukolonijalnim i kapitalističkim odnosima, da mijenjaju te odnose, stvarajući novo, socijalističko društvo. One ličnosti koje su bile kadre više od drugih da revolucionarnom borbom pokrenu milione ljudi da se organizuju radi zadovoljenja tih nasušnih potreba — postale su najistaknutiji i društveno najkorisniji politički radnici. Među tim ličnostima najistaknutija je uloga i djelatnost druga Tita.

U našim uslovima dobilo je ogroman značaj Titovo revolucionarno, i životno iskustvo, njegov moralni i politički autoritet, stečen u toku dugogodišnje borbe. Značaj tog iskustva i autoriteta, baš zbog njegove duboke revolucionarne i duboko humane sadržine, rastao je i poprimao opštečovječanske crte. Otkuda se crpe ugled i uloga druga Tita i socijalističke Jugoslavije u savremenom svijetu.

Plehanov je u svojoj raspravi »K pitanju o ulozi ličnosti u istoriji« sagledavao veličinu pojedinca u tome što »vidi dalje od drugih i želi jače od drugih. On rešava naučne zadatke koje stavlja na dnevni red prethodni tok intelektualnog razvika društva; on ukazuje na nove društvene potrebe, stvorene prethodnim razvikom društvenih odnosa; on uzima na sebe inicijativu zadovoljavanja tih potreba. On je heroj. Heroj ne u tom smislu što, tobože, može da zaustavi ili izmeni prirodni tok stvari, već u tom smislu što je njegova delatnost svestan i slobodan izraz toga nužnog i nesvesnog toka. U tome je sav njegov značaj, u tome je sva njegova snaga. Ali je to kolosalan značaj i strašna snaga«.

»Socijalizam«, Beograd, br. 12, 1967.